

Ontwikkelingen in het conceptual framework

Dick van Offeren, Joop Witjes en Tim Verdoes

SAMENVATTING De International Accounting Standards Board (IASB) heeft recent het conceptual framework-project als kernproject aangemerkt. Het oorspronkelijke *Framework for the preparation and presentation of financial statements* (framework 1989) was aan een fundamentele herziening toe. Samen met de Financial Accounting Standards Board (FASB) heeft de IASB de eerste fase van het *Conceptual framework for financial reporting* (framework 2010) voltooid. In deze eerste fase worden twee onderwerpen besproken. Dit zijn het doel van financiële verslaggeving en de kwalitatieve kenmerken van financiële verslaggeving. Wij bespreken deze twee onderwerpen en gaan in op de verschillen tussen het framework 2010 en het framework 1989. Wij benadrukken het verschil in toepassingsgebied van de twee frameworks. Het framework 2010 is gericht op het ruimere begrip *financial reporting*, financiële verslaggeving en het framework 1989 was beperkt tot *financial statements*, jaarrekeningen.

RELEVANTIE VOOR DE PRAKTIJK Het conceptual framework voor de externe verslaggeving legt de basis voor de verslaggevingspraktijk en voor de regelgeving. Het conceptual framework bespreekt fundamentele uitgangspunten voor de verslaggeving zoals de doelstelling, de elementen, de kwalitatieve eigenschappen, de verwerkingscriteria en de waarderingsgrondslagen. De eerste fase van het conceptual framework-project is in 2010 afgesloten. De International Accounting Standards Board (IASB) heeft eind 2012 besloten het project zelfstandig voort te zetten. De uitkomsten van het conceptual framework bepalen in hoge mate de grondslagen voor de financiële verslaggeving en van de regelgeving. Daarmee zijn de uitkomsten van het conceptual framework-project richtinggevend voor de praktijk van de externe verslaggeving.

1 Inleiding

De International Accounting Standards Board (IASB) is geruime tijd bezig met de herziening van het *Framework for the preparation and presentation of financial statements* (framework 1989). In Nederland is het framework 1989 bekend als het Stramien voor de opstelling en vormgeving van jaarrekeningen (Stramien). Het Stramien is opgenomen als hoofdstuk 930 in de Richtlijnen (2012).

Eind 2010 is de eerste fase van het *Conceptual framework for financial reporting* (framework 2010, opgenomen in International Accounting Standards Board (2012)) door de IASB gepubliceerd. De IASB heeft deze herziening in samenwerking met de Amerikaanse regelgevende instelling, de Financial Accounting Standards Board (FASB), voltooid. Het leek erop dat het project tot stilstand was gekomen tot Hans Hoogervorst, de voorzitter van de IASB, in de Boardmeeting van september 2012, expliciet het belang van het *conceptual framework*-project onderschreef (Hoogervorst, 2012a). Hij heeft aangekondigd dat het conceptual framework-project als eigen project van de IASB (IASB only), dus zonder de FASB, wordt uitgevoerd.¹ In de vergadering van februari 2013 van de IASB is het conceptual framework-project uitgebreid besproken. In juli 2013 publiceerde de IASB een discussion paper als eerste stap naar een herziening van het conceptual framework.

Het toepassingsgebied van het framework 2010, financiële verslaggeving, is ruimer dan dat van het framework 1989, jaarrekeningen. Financiële verslaggeving is immers niet beperkt tot de jaarrekening in de zin van financiële overzichten en de toelichting daarop. Financiële verslaggeving omvat alle delen van een jaarrapport en andere rapportages waar verslag wordt gedaan over financiële feiten en gebeurtenissen. Daartoe kunnen delen van het directieverslag, financiële analyses en andere rapportages, zoals kwartaalrapportages, worden gerekend.

Dit artikel bespreekt eerst het belang van een conceptual framework in algemene zin. Daarna wordt ingegaan op de afgeronde eerste fase. Dit betreffen de onderwerpen het doel en de kwalitatieve kenmerken van financiële verslaggeving. De belangrijkste overeenkomsten en verschillen tussen de beide frameworks worden hierbij aangegeven. Afgesloten wordt met een samenvatting.

2 Het belang van een conceptual framework

De benadering van de regelgeving voor financiële verslaggeving wordt wel ingedeeld in twee groepen. De ene groep wordt gevormd door de rules-based accounting standards. De andere groep bestaat uit de principles-

based accounting standards. Zie voor een verdere bespreking van rules-based accounting standards en principles-based accounting standards bijvoorbeeld Van Beest (2011) en Van Offeren (2010). Het kenmerk van rules-based accounting standards is het bestaan van strikte regels waarvan niet mag worden afgeweken. Bij principles-based accounting standards worden algemene voorschriften geformuleerd, die moeten worden aangevuld of waarvan moet worden afgeweken als het inzicht in vermogen en resultaat dit vereist. Dit is het suppletie- en derogatiebeginsel. In de Verenigde Staten (VS) dient een jaarrekening te worden opgesteld volgens de *generally accepted accounting principles* (gaap). Het gaat om de door de Securities and Exchange Commission (SEC), de beurstoezichthouder, en door de FASB aanvaarde regels voor de financiële verslaggeving. De regels zijn strikt geformuleerd waarvan afwijking niet is toegestaan. Accountants controleren hier streng op. In die zin is het Amerikaanse stelsel rules-based. In de Nederlandse wet- en regelgeving is bepaald dat de jaarrekening dient te worden opgesteld volgens de normen die in het maatschappelijk verkeer als aanvaardbaar worden beschouwd. Normen zijn aanvaardbaar als opsteller en controleur vaststellen dat zij leiden tot inzicht in vermogen en resultaat. Het suppletie- en derogatiebeginsel speelt hierbij een belangrijke rol. In die zin is het Nederlandse stelsel principles-based. De regelgeving van de IASB stelt dat in uitzonderlijke omstandigheden de opsteller van de jaarrekening moet afwijken van de standaarden als naleving van de standaarden misleidend zou zijn (IAS1.19). In deze zin kan worden gesteld dat de IASB-regelgeving een tussenpositie inneemt tussen rules-based en principles-based accounting standards. Een helder geformuleerd stelsel van doelstellingen en uitgangspunten voor de financiële verslaggeving, een conceptual framework, is hierbij onontbeerlijk. Immers, de standaarden moeten een samenhangend geheel vormen, die zijn geformuleerd en afgeleid van algemene doelstellingen en uitgangspunten. Het Framework for the preparation and presentation of financial statements (framework 1989), het conceptual framework van het International Accounting Standards Committee (IASC), is in april 1989 door de IASC Board goedgekeurd voor publicatie in juli 1989 en is in april 2001 aangenomen door de IASB. Direct na goedkeuring door de IASC Board heeft het conceptual framework zijn waarde bewezen. In 1993 heeft het IASC het Improvement of International Accounting Standards-project afgerond. Naast het elimineren van verschillende verslaggevingsalternatieven, was een belangrijk onderdeel van dit project de IAS te toetsen aan het conceptual framework (Van der Tas, 1995, p. 239). Van der Tas (1995, p. 239) schrijft verder dat het framework niet het ei van Columbus is, dat aan alle discussies tussen voor- en tegenstanders van alternatieve methoden van waardering en presentatie een einde maakt.

Maar het biedt enig houvast en helpt bij het betrachten van consistentie bij het opstellen van standaarden voor uiteenlopende verslaggevingsvraagstukken. Het gevolg hiervan was dat de begripsmatige verschillen die in de loop van de tijd in de verschillende IAS waren geslopen, zijn geëlimineerd. Dat was een belangrijke stap voorwaarts in de brede acceptatie van de IAS.

Het belang van het conceptual framework is dat opstellers, gebruikers, controleurs en regelgevende instellingen van jaarrekeningen respectievelijk van financiële verslaggeving een gedeeld referentiekader hebben. Zij kunnen daardoor de financiële gebeurtenissen en posities binnen een gedeelde context benaderen. Een identiek referentiekader is een onbereikbaar ideaal. Elke opsteller, gebruiker, controleur en regelgevende instelling heeft immers zijn eigen kennis en ervaring waarin hij bepaalde gebeurtenissen en posities plaatst. Hierdoor blijven subjectieve beoordelingsverschillen bestaan.

De verschillen in achtergronden tussen de FASB, vooral rules-based, en de IASB, tussenpositie tussen rules-based en principles-based, bemoeilijkt in onze visie het komen tot overeenstemming in het conceptual framework. De FASB legt de nadruk veel meer op gedetailleerde verslaggevingsregels, waarbij geldt dat bij de praktische toepassing de gedetailleerde verslaggevingsregels dienen te worden toegepast.² Het belang van het conceptual framework is voor de FASB gericht op het ontwikkelen en afstemmen van de gedetailleerde verslaggevingsregels en *niet* voor de praktische toepassing. De IASB heeft een groter belang bij een conceptual framework omdat zijn standaarden niet alle voorkomende gevallen tot in detail regelen. Opstellers en controleurs van jaarrekeningen dienen daarom in specifieke gevallen bij de toepassing van de regels na te gaan welke verslaggevingsmethode van toepassing is. Het conceptual framework dient daarbij als richtsnoer.

3 De afgeronde eerste fase van het framework 2010

Eind september 2010 hebben de IASB en de FASB de eerste fase van hun gemeenschappelijk conceptual framework-project afgerond. Het doel van dit project is het scheppen van een solide basis voor toekomstige International Financial Reporting Standards (IFRS). De IFRS moeten volgens de IASB principles-based en intern consistent zijn. Voorts dient het conceptual framework bij te dragen aan de internationale harmonisatie van financiële verslaggeving. De IASB heeft de eerste fase opgenomen in zijn framework 2010.³

De eerste fase van het framework 2010 concentreert zich op het doel van financiële verslaggeving die voor algemene doeleinden is opgesteld en op de kwalitatieve kenmerken van financiële verslaggeving. De twee

paragrafen Het doel van de jaarrekening en Kwalitatieve kenmerken van jaarrekeningen uit het framework 1989 zijn hierdoor vervangen. De overige vijf paragrafen van het framework 1989, Grondbeginselen, De elementen van de jaarrekening, Opname van de elementen van de jaarrekening, Waardering van de elementen van de jaarrekening en De begrippen van vermogen en vermogensinstandhouding worden in een latere fase vervangen.

Het werk aan het conceptual framework heeft tot september 2012 stil gelegen in afwachting van de vaststelling van het nieuwe activiteitenplan. Door de expliciete uitspraken van de IASB-voorzitter (zie bijvoorbeeld Hoogervorst, 2012b) waarin hij aangeeft dat het conceptual framework-project voor de komende drie jaar een *main deliverable* is, heeft dit onderwerp aan actualiteit gewonnen. De IASB heeft besloten het project zonder de FASB voort te zetten. Aangenomen mag worden dat de eerder bereikte tussenresultaten⁴ die nog niet zijn vastgesteld, door de IASB worden herzien. Daarom worden die niet verder besproken.

Hierna wordt ingegaan op de inhoud van de afgeronde eerste fase.

3.1 De doelstellingen in het framework 2010

Het framework 2010 behandelt de doelstelling van financiële verslaggeving die voor algemene doeleinden is opgesteld. Financiële verslaggeving die een bepaald doel dient, zoals een rapport dat wordt opgemaakt voor de beursintroduktie, de fiscus of een overname valt hier dus niet onder. Het framework 2010 betreft financiële verslaggeving (*financial reporting*) en omvat de financiële verslaggeving binnen en buiten de jaarrekening. In het framework 2010 noch in de *Basis for Conclusions* zijn de grenzen van financiële verslaggeving voor algemene doeleinden precies aangegeven.

Het doel van financiële verslaggeving die voor algemene doeleinden is opgesteld, is het verschaffen van financiële informatie over de rapporterende eenheid. De financiële informatie moet nuttig zijn voor bestaande en potentiële beleggers, verschaffers van vreemd vermogen en andere schuldeisers om economische middelen aan de rapporterende eenheid ter beschikking te stellen. Hun beslissingen hebben betrekking op het aanhouden, kopen of verkopen van aandelen en obligaties (effecten) respectievelijk het verschaffen of afwikkelen van leningen en andere typen schulden zoals handelsschulden.

Een nieuw element in deze omschrijving is de rapporterende eenheid. De discussie over de betekenis van het begrip rapporterende eenheid wordt in de volgende fase hervat.

Bestaande en potentiële beleggers, verschaffers van vreemd vermogen en andere schuldeisers zijn aangemerkt als de primaire gebruikersgroepen van financiële verslaggeving. Hiervoor zijn drie redenen aan te geven. De eerste reden is dat zij een financieel belang hebben of dat overwegen te nemen en daardoor financieel risico lopen. De tweede reden is dat de IASB deelnemers op de vermogensmarkten dient te beschermen. Ten slotte wordt ervan uitgegaan dat aan de informatiebehoefte van andere belanghebbenden in belangrijke mate wordt tegemoet gekomen door de financiële verslaggeving aan de primaire gebruikersgroepen.

Het doel van de financiële verslaggeving is de primaire gebruikersgroepen in staat te stellen zich een oordeel te vormen over de toekomstige kasstromen en de rendementen en risico's die daaraan zijn verbonden. Door de primaire gebruikersgroepen te benoemen, kan het doel van financiële verslaggeving scherp worden omschreven. Hiermee worden andere gebruikers van financiële verslaggeving zeker niet uitgesloten, maar hun belang wordt gezien als een afgeleide van de belangen van de primaire gebruikersgroepen.

Informatie over de omvang, samenstelling en veranderingen van de economische middelen en de vorderingen van de onderneming is nuttige informatie voor de primaire gebruikersgroepen. Zij kunnen daarmee de rendementen en risico's van de onderneming beoordelen. Immers, liquide activa zoals handelsvorderingen leveren sneller en met minder risico een cashflow op, dan immateriële vaste activa zoals kosten van ontwikkeling. Niet alleen informatie over de omvang van de middelen en de vorderingen van de onderneming op een bepaald moment maar ook informatie over de veranderingen daarin gedurende een periode is voor de primaire gebruikersgroepen belangrijk. Beide informatievormen worden geacht even belangrijk te zijn.

Traditioneel wordt het afleggen van verantwoording (*stewardship*) door het management aan de belanghebbenden naast financiële verslaggeving aan de belegger (*decision usefulness*) als functie van de jaarrekening beschouwd. Er is uitgebreid gediscussieerd over de relatie tussen deze twee doelstellingen. In het framework 2010 is geconcludeerd dat *stewardship* in overeenstemming met *decision usefulness* kan worden gebracht. Immers, bestaande en potentiële beleggers, verschaffers van vreemd vermogen en andere schuldeisers betrekken het functioneren van het management mede in hun beoordeling van toekomstige rendementen en risico's. Op deze manier is de *stewardship*-functie geen afzonderlijk doel van financiële verslaggeving, maar ondergebracht in de *decision usefulness*-functie van de financiële verslaggeving.

Over de positie van de *stewardship*-functie van financiële verslaggeving zijn in de wetenschappelijke literatuur verschillende artikelen verschenen. Whittington (2008a, 2008b) stelt dit uitgebreid aan de orde. In zijn visie is de *stewardship*-functie van financiële verslaggeving continentaal-Europees georiënteerd en de *decision usefulness* meer Angelsaksisch.⁵ Hiermee geeft hij de discussie rondom de betekenis van de *stewardship*-functie een culturele dimensie (ook Zeff, 2013, p. 308). Verder vraagt Whittington (2008a, p. 499) aandacht voor de verslaggevende eenheid. Is het *entity perspective* of de *proprietary view* van toepassing? Het *entity perspective* beschouwt de economische eenheid, of de groep, als rapporterende eenheid, terwijl de *proprietary view* uitgaat van de moedermaatschappij als rapporterende eenheid.

Hoogendoorn (2008) bespreekt in dit verband de balansbenadering tegenover het belang van de winst-en-verliesrekening. Hij stelt vast dat de IASB strikt wenst vast te houden aan de balansbenadering en uitdrukkelijk heeft gekozen voor het *entity perspective*. Hij stelt verder dat het conceptueel framework, als bouwwerk van principes voor verslaggeving inherent inconsistent is. Het is 'uit balans' (Hoogendoorn, 2008, p. 362).

Knoops (2010, pp. 92-107) bespreekt de ontwikkelingen van de conceptueel frameworks. Hij stelt: "Het afleggen van verantwoording over het gevoerde beleid wordt hiermee begrepen onder de 'decision usefulness'-functie van de jaarrekening." In de daarbij behorende voetnoot schrijft hij (2010, p. 98) "Uit een samenvatting van de commentaren op de exposure draft (zie www.iasb.org) blijkt dat respondenten vooral instemmen met de voorgestelde doelstelling van financiële verslaggeving, waarin nu expliciet is opgenomen dat gebruikers financiële verslagen gebruiken voor *stewardship*-doeleinden."

Zeff (2012⁶; 2013) geeft een historische beschouwing over de doeleinden van financiële verslaggeving. Hij dateert en plaatst het begin van de *decision usefulness*-functie van financiële verslaggeving in de jaren vijftig van de twintigste eeuw in de VS. De *stewardship*-functie van financiële verslaggeving beprekt hij aan de hand van de vele publicaties van de voorstanders daarvan. In dit verband noemt hij (Zeff, 2013, p. 307) de rol van Tweedie en Whittington die als IASB-voorzitter respectievelijk -lid hebben geprobeerd de *stewardship*-functie een eigen plaats te geven in de paragraaf over de doelstellingen van het conceptueel framework (2010). Hij stelt dat, veelal impliciet, traditioneel hiervan in Europa werd uitgegaan. Zeff (2013, p. 307) stelt:

"The curious reason given by the boards for not referring to stewardship by name in the 'objective' portion of the chapter was: 'because there would be difficulties in translating it into other languages' (2010, BC1.28). This was a polite way of

saying that there were so many different meanings of stewardship that it could not realistically be a separate objective."

In navolging van Scott (2012) zien wij de functie van externe verslaggeving als het tegengaan van informatieasymmetrie. Er worden twee vormen van informatieasymmetrie onderscheiden: *adverse selection* en *moral hazard*. Bij *adverse selection* bespreekt Scott het belang van externe verslaggeving voor de beleggingsbeslissing, de *decision usefulness*. Bij *moral hazard* gaat hij in op de betekenis van externe verslaggeving voor het beoordelen van de prestaties van het management. In onze visie behoort dit tot de *stewardship*-functie.

Als we deze gedachtegang voortzetten, zien we overeenkomsten met het *entity perspective* en de *proprietary view*. Het *entity perspective*, tegengaan van *adverse selection* en informeren voor de *decision usefulness*-functie van externe verslaggeving vormen enerzijds een samenhangend geheel. Anderzijds hangen de *proprietary view*, het tegengaan van *moral hazard* en de *stewardship*-functie samen. De geconsolideerde jaarrekening vervult haar rol voor de *decision usefulness*-functie en de enkelvoudige voor de *stewardship*-functie. Zie verder Van Offeren en De Bruin (2007). Zij concluderen dat de IASB zich duidelijker moet uitspreken welke jaarrekening hij op het oog heeft. Bedoelt de IASB uitsluitend de geconsolideerde jaarrekening dan onderschrijven zij de *decision usefulness*-benadering. Zou de IASB ook de enkelvoudige jaarrekening beschouwen, dan zijn Van Offeren en De Bruin (2007) van mening dat de *stewardship*-benadering eveneens dient te worden benadrukt. Zij stellen voor de twee jaarrekeningen naast elkaar te laten bestaan, omdat ze een verschillende en aanvullende functie vervullen.

Onze conclusie uit de bespreking van deze literatuurstukken is dat de IASB ten onrechte de *stewardship*-functie heeft ondergebracht in de *decision usefulness*-functie van de jaarrekening. Er is naar onze mening sprake van verschillende doeleinden, tegengaan van *adverse selection* respectievelijk van *moral hazard* en daarbij passen andere conceptuele uitgangspunten.⁷

In het hoofdstuk over de doelstellingen wordt in het framework 2010 opgemerkt dat het toerekeningsbegin-sel (*accrual accounting*) van belang is bij het informeren over de financiële prestaties en bij het weergeven van de economische bronnen en claims en de veranderingen daarin. Dat wordt als betere informatie beschouwd voor het beoordelen van kasstromen in het verleden en voor het schatten van kasstromen in de toekomst, dan het rapporteren van de kasstromen zelf. De gedachte hierbij is dat kasstromen kunnen worden vertekend door incidentele grote ontvangsten of grote uitgaven. De toe-

passing van het toerekeningsbeginsel heeft tot gevolg dat de incidentele grote ontvangsten of grote uitgaven worden toegerekend aan de periode waarop ze betrekking hebben. Hierdoor ontstaan minder grote verschillen tussen de verslaggevingsperiodes.

3.2 De doelstellingen in het framework 1989

Het toepassingsgebied van het framework 1989 is beperkt tot de jaarrekening. De jaarrekening bestaat uit de financiële overzichten en de toelichting daarop. Andere informatiebronnen, zoals het directieverslag, vallen er buiten. In het framework 1989 wordt de informatiebehoefte van beleggers centraal gesteld. Aangenomen wordt dat de financiële verslaggeving aan de aandeelhouders voldoende is om tegemoet te komen aan de informatiebehoefte van andere gebruikerscategorieën. Andere gebruikerscategorieën zijn werknemers, verschaffers van vreemd vermogen, handelscrediteuren, cliënten, overheden en het publiek.

Het doel van de jaarrekening volgens het framework 1989 is informatie te verschaffen over de financiële positie, de resultaten en de wijziging in de financiële positie. De balans, de winst-en-verliesrekening, het mutatieoverzicht van het eigen vermogen, het kasstroomoverzicht en de toelichting verschaffen die informatie in onderlinge samenhang.

In het framework 1989 worden het toerekeningsbeginsel en het continuïteitsbeginsel aangemerkt als de grondbeginselen van het opstellen van de jaarrekening. In het framework 2010 is alleen het continuïteitsbeginsel als grondbeginsel overgebleven, omdat het toerekeningsbeginsel is opgenomen bij de bespreking van de begrippen economische middelen en claims.

3.3 De kwalitatieve kenmerken van nuttige financiële informatie volgens het framework 2010

Het framework 2010 onderscheidt relevantie (*relevance*) en getrouwe weergave (*faithful representation*) als de twee fundamentele (*fundamental*) kwalitatieve kenmerken van nuttige financiële informatie. Dit zijn de pijlers waarop nuttige financiële informatie rust. Daarnaast worden kwalitatieve kenmerken onderscheiden die deze fundamentele kenmerken versterken (*enhancing qualitative characteristics*). In het framework wordt hierbij de aantekening gemaakt dat de lasten van de financiële verslaggeving dienen op te wegen tegen de beoogde baten.

Het eerste fundamentele kwalitatieve kenmerk is relevantie. Relevante financiële informatie is informatie die het verschil maakt in de besluitvorming. Beleggers herzien hun beslissing om aandelen te kopen, te verkopen of aan te houden als zij relevante informatie hebben verworven. Hierbij wordt opgemerkt dat finan-

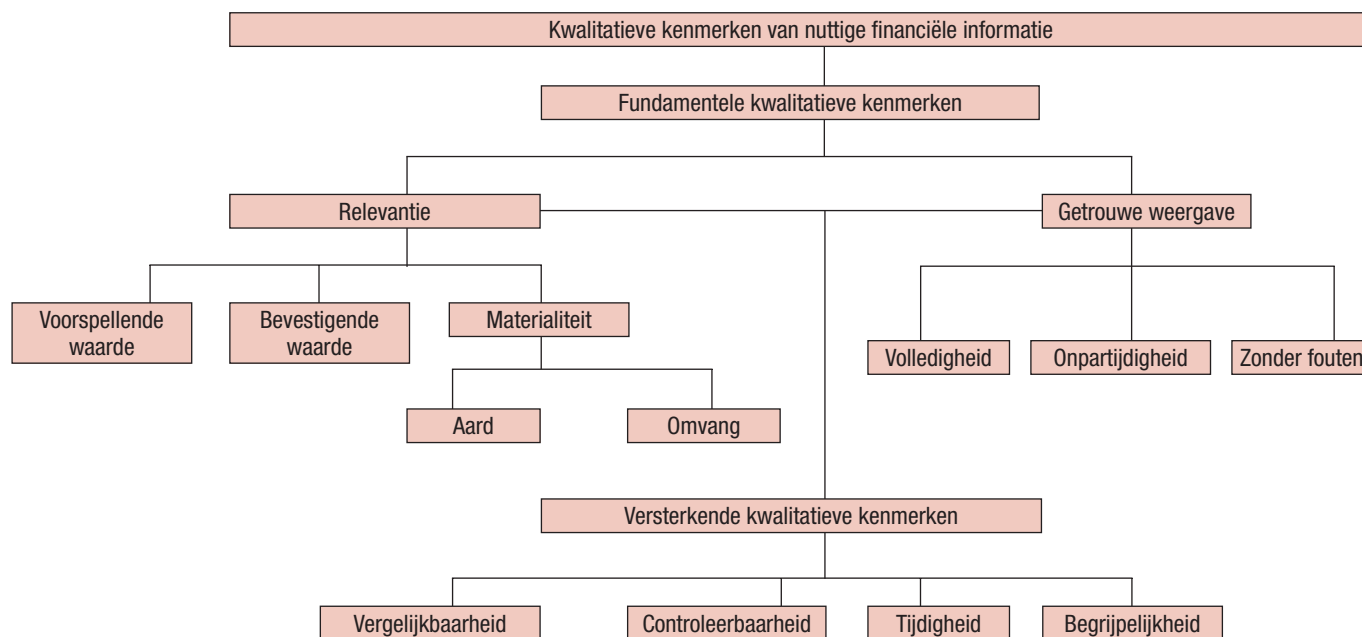
ciële informatie het verschil kan maken als de informatie voorspellende waarde (*predictive value*) en/of bevestigende waarde (*confirmatory value*)⁸ heeft. Het aspect van de materialiteit (*materiality*) is in dit verband van belang. Informatie is materieel indien het weglaten of het onjuist weergeven ervan de besluitvorming van gebruikers van de financiële informatie van een bepaalde onderneming kan beïnvloeden. Materialiteit wordt gekoppeld aan de aard en/of de omvang van de informatieverstrekking door een bepaalde onderneming. Er wordt geen kwantitatieve grens of aanwijzing voor materialiteit geformuleerd. Of informatie materieel moet worden geacht, is afhankelijk van de situatie waarin de onderneming zich bevindt.

Getrouwe weergave is het tweede fundamentele kwalitatieve kenmerk. Informatie beschikt over het kenmerk getrouwe weergave indien de woorden en bedragen waarin economische verschijnselen worden beschreven niet alleen de relevante verschijnselen zijn, maar dat die verschijnselen getrouw weergegeven van wat wordt beoogd te zijn weergegeven. Er worden drie karakteristieken genoemd van getrouwe weergave: volledigheid (*complete*), onpartijdigheid (*neutral*) en zonder fouten (*free from error*). Tussen deze drie karakteristieken moet volgens het framework een afweging worden gemaakt. In het framework ontbreken aanwijzingen over de wijze waarop die afweging moet worden gemaakt.

De fundamentele kwalitatieve kenmerken zijn aangevuld met vier versterkende (*enhancing qualitative characteristics*) kwalitatieve kenmerken van financiële informatie. Versterkende kwalitatieve kenmerken verhogen het nut van de fundamentele kwalitatieve kenmerken. Bovendien zouden de versterkende kwalitatieve kenmerken nuttig kunnen zijn bij de afweging tussen relevantie en getrouwe weergave.

De vier versterkende kwalitatieve kenmerken van financiële informatie zijn: vergelijkbaarheid (*comparability*), controleerbaarheid (*verifiability*), tijdigheid (*timeliness*) en begrijpelijkheid (*understandability*). Hierna bespreken we deze vier versterkende kwalitatieve kenmerken van financiële informatie.

Vergelijkbaarheid heeft betrekking op de gelijktijdige en op de volgtijdelijke vergelijkbaarheid van financiële informatie. Gelijktijdige vergelijkbaarheid is de vergelijkbaarheid van financiële informatie bij twee verschillende ondernemingen op hetzelfde moment. Volgtijdelijke vergelijkbaarheid is de vergelijkbaarheid van financiële informatie op twee verschillende momenten bij dezelfde onderneming. Omdat vergelijkbaarheid betrekking heeft op twee of meer informatie-elementen is vergelijkbaarheid een versterkend kwalitatief kenmerk van financiële informatie, maar geen kwalitatief kenmerk van één financieel informatie-element.

Figuur 1 Schematisch overzicht van de samenhang van de kwalitatieve kenmerken van nuttige financiële informatie volgens het framework 2010

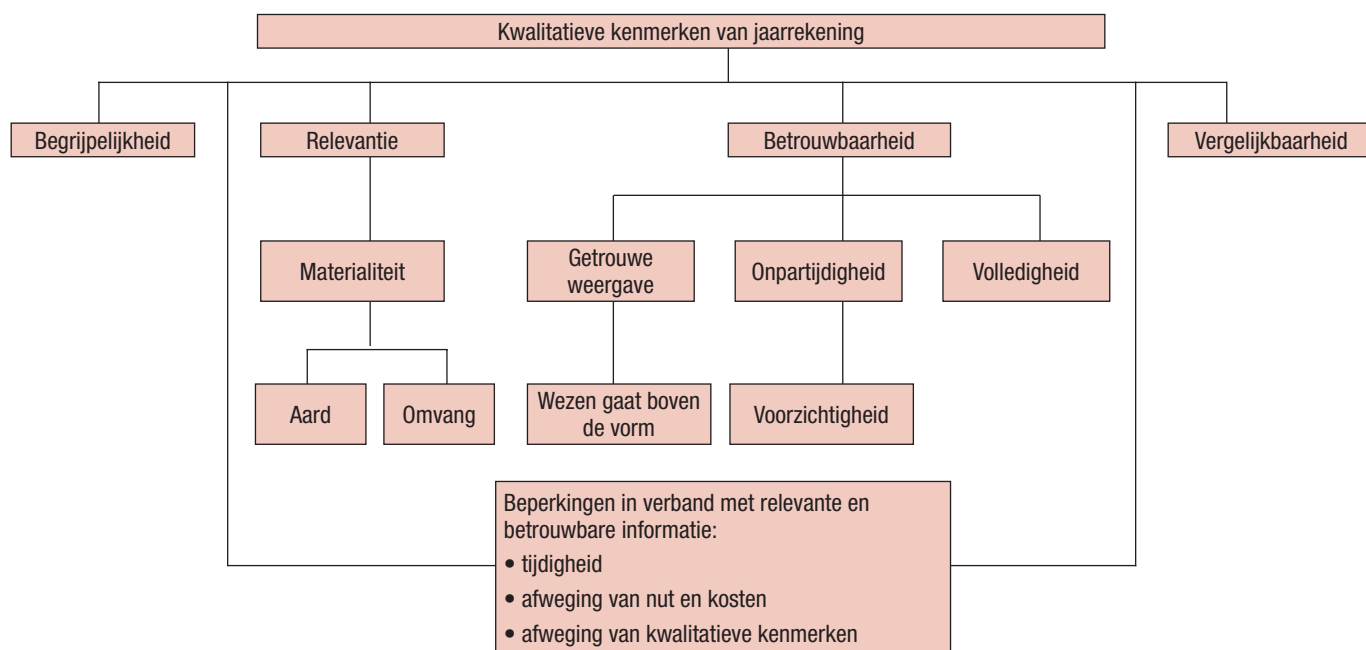
Controleerbaarheid houdt in dat onafhankelijke beoordelaars tot overeenstemming kunnen komen over de getrouwe weergave van een economisch verschijnsel. Overeenstemming betekent bij een kwantificeerbare grootte niet zonder meer dat er één grootte wordt vastgesteld, maar kan ook inhouden dat er overeenstemming bestaat over de spreiding van de omvang van de grootte. Voor informatie die op de toekomst betrekking heeft, is het van belang dat de gemaakte veronderstellingen, de wijze van gegevensverzameling en andere relevante factoren die de toekomstgerichte informatie betreffen, controleerbaar zijn.

Tijdigheid houdt in dat de informatie op een dusdanig tijdstip moet worden verstrekt dat ze nog van invloed is op de besluitvorming. Vaak geldt dat hoe sneller informatie bekend wordt gemaakt, hoe nuttiger de informatie in het kader van de beleggingsbeslissing is.

Begrijpelijkheid wordt bevorderd door een heldere en nauwkeurige omschrijving, classificatie en presentatie van informatie. Sommige verschijnselen zijn naar hun aard en betekenis complex. Een eenvoudige weergave van complexe verschijnselen of zelfs het weglaten ervan zou informatie begrijpelijker maken maar onvolledige financiële verslaggeving zijn. Er is dan niet langer sprake van een getrouwe weergave. Gebruikers voor wie complexe verschijnselen moeilijk te begrijpen zijn, dienen de hulp van deskundigen in te roepen. Begrijpelijkheid mag geen reden zijn om financiële verslaggeving over complexe verschijnselen achterwege te laten.

De versterkende kwalitatieve kenmerken dienen in hun onderlinge relatie en in hun relatie tot de fundamentele kwalitatieve kenmerken te worden beschouwd. Als bijvoorbeeld een stelselwijziging de relevantie en de getrouwe weergave verhoogt, gaat dit ten koste van de volgtijdelijke vergelijkbaarheid. De verhoogde nuttigheid op lange termijn gaat dan ten koste van de vergelijkbaarheid op korte termijn. Door aanvullende informatieverstreking, zoals aangepaste vergelijkende cijfers en de invloed op de gepresenteerde cijfers van vermogen en resultaat van de stelselwijziging, kunnen de nadelen van de verminderde vergelijkbaarheid worden gecompenseerd.

Ten slotte dienen de lasten van verslaggeving in beschouwing te worden genomen. Alleen als de verwachte baten van de informatie hoger zijn dan de lasten is er sprake van welvaartsvergroting. De baten van relevante en getrouwe verslaggeving zijn een efficiëntere werking van de vermogensmarkt. Hierdoor zijn de vermogenskosten in overeenstemming met het verwachte rendement en het risico. Het resultaat daarvan is een maatschappelijk optimale vermogensallocatie. De lasten bestaan uit het verzamelen van de gegevens en het verwerken, controleren, presenteren en analyseren van informatie. De baten en lasten kunnen niet voor elke verslaggevingsstandaard en voor elke onderneming en gebruiker worden vastgesteld. De afweging van baten en lasten geschiedt door de IASB.

Figuur 2 Schematisch overzicht van de samenhang van de kwalitatieve kenmerken van informatie in de jaarrekening volgens het framework 1989

3.4 De kwalitatieve kenmerken van het framework 2010 en het framework 1989 vergeleken

Hieronder hebben wij de kwalitatieve kenmerken van het framework 2010 in figuur 1 en van het framework 1989 in figuur 2 samengevat. Als voordeel van een figuur zien wij de overzichtelijkheid en de toegankelijkheid van de begrippen en hun onderlinge relaties. Een nadeel van de figuren is dat zij onze persoonlijke schematische samenvatting zijn en geen formele betekenis hebben.⁹ Kieso et al. (2011, p. 44) hebben een vergelijkbare figuur opgenomen. Ons doel van de figuren is de overeenkomsten en de verschillen tussen het framework 2010 en het framework 1989 duidelijk naar voren te laten komen. Knoops (2010, p. 100, voetnoot 94) betwijfelt of er in het framework 1989 sprake is van hiërarchie in de kwalitatieve kenmerken. Wij stellen vast dat de IASB in het framework 1989 begrijpelijkheid een essentieel kenmerk noemt, relevantie en betrouwbaarheid worden aan nuttige respectievelijk bruikbare¹⁰ informatieverschaffing gekoppeld en vergelijkbaarheid wordt zonder nadere kwalificatie genoemd. Wij zien wel degelijk een dalende volgorde in de kwalificaties essentieel, nuttig respectievelijk bruikbaar en geen kwalificatie. Wij achten een samenvattend overzicht verhelderend en verantwoord.

Door vergelijking van de twee figuren zijn de verschillen tussen het framework 2010 en het framework 1989 duidelijk aan te geven.

Het framework 2010 noemt relevantie en getrouwe weergave als de twee fundamentele kwalitatieve kenmer-

ken van nuttige financiële informatie. In het framework 1989 wordt gesproken over de vier voornaamste kwalitatieve kenmerken van de jaarrekening: begrijpelijkheid, relevantie, betrouwbaarheid en vergelijkbaarheid.

Omdat het framework 2010 zich richt op nuttige financiële informatie zijn begrijpelijkheid en vergelijkbaarheid niet langer opgenomen als primaire kwalitatieve kenmerken. Als informatie niet voldoet aan het kenmerk begrijpelijkheid dan is die informatie niet nuttig. Vergelijkbaarheid is geen kenmerk van informatie maar van meer dan één informatieverstrekkingen. Relevantie komt voor in beide overzichten. De plaats waar in het framework 2010 getrouwe weergave staat, staat in het framework 1989 betrouwbaarheid. In de systematiek van het framework 1989 is getrouwe weergave een subkenmerk van betrouwbaarheid. Betrouwbaarheid wordt in het framework 2010 gekoppeld aan de waardering van economische bronnen en claims.

Ook in de subkenmerken zijn verschillen aan te geven. Bij relevantie worden in het framework 2010 de kenmerken voorspellende waarde, bevestigende waarde en materialiteit uitgewerkt. In het framework 1989 wordt in de tekst bij het kwalitatieve kenmerk relevantie enige aandacht geschonken aan de voorspellende en de bevestigende betekenis van informatie. Materialiteit wordt in het framework 2010 gekoppeld aan de financiële verslaggeving door een onderneming en minder aan het kwalitatieve kenmerk relevantie van de jaarrekening zoals in het framework 1989.

Volledigheid en onpartijdigheid zijn subkenmerken van getrouwe weergave in het framework 2010 en van betrouwbaarheid in het framework 1989. Het subkenmerk zonder fouten zoals dat in het framework 2010 voorkomt, komt in het framework 1989 niet voor. In het framework 1989 wordt voorts nog als subkenmerk van getrouwe weergave het wezen gaat boven de vorm (*substance over form*) genoemd. Bij onpartijdigheid wordt voorzichtigheid als subkenmerk aangegeven. De subkenmerken het wezen gaat boven de vorm en voorzichtigheid komen in het framework 2010 niet voor. Getrouwe weergave in het framework 2010 impliceert dat de financiële informatie het economische wezen van een verschijnsel weergeeft en zich niet beperkt tot louter de juridische vorm. Het wezen gaat boven de vorm is om deze reden geen afzonderlijk kwalitatief kenmerk. De plaats van voorzichtigheid als kwalitatief kenmerk is niet onomstreden. In het framework 1989 was het, in onze visie, onder onpartijdigheid weggelaten. Zolang voorzichtigheid de onpartijdige verslaggeving niet hindert mag voorzichtigheid worden toegepast. In het framework 2010 is voorzichtigheid geheel vervallen, omdat voorzichtigheid inconsistent wordt geacht met onpartijdigheid. In de huidige visie leidt voorzichtigheid altijd tot vertekening van de informatieverstrekking. Bovendien wordt opgemerkt dat voorzichtige waardering en winstbepaling in de ene periode kan leiden tot onvoorzichtige waardering en winstbepaling in een volgende periode. Voorzichtigheid zou een motief kunnen zijn tot het vormen van excessief hoge voorzieningen die in een volgende periode ongebruikt zouden kunnen vrijvallen. Het kwalitatieve kenmerk voorzichtigheid zou winststuring, en daardoor onjuiste financiële informatieverstrekking, kunnen veroorzaken. Niettemin houdt de plaats van voorzichtigheid de gemoederen bezig. Hoogervorst (2012a) stelt in zijn toespraak *The Concept of Prudence: dead or alive?*: “Yet, I have also demonstrated that the basic tenets of the Concept of Prudence are still vital for our work.” In dezelfde toespraak laat hij ook weten dat het creëren van reserves, *cookie jar accounting*, in goede noch in slechte tijden tot aanvaardbare financiële verslaggeving leidt. De conclusie is dus dat voorzichtigheid van belang is, of, misschien beter, dat onvoorzichtigheid in de financiële verslaggeving moet worden voorkomen, maar dat voorzichtigheid de neutraliteit of onpartijdigheid van de verslaggeving niet moet beperken of overheersen.

4 Samenvatting

De IASB heeft de herziening van het conceptual framework recent hoog op de prioriteitenlijst gezet. In 1989 is het *Framework for the preparation and presentation of financial statements* (framework 1989) gepubliceerd. De invloed van het framework 1989 is van groot belang

geweest bij het *improvements project*. Tot aan 1989 kende de standaarden van de voorloper van de IASB veelal verschillende verslaggevingsmogelijkheden. Na invoering van het framework 1989 zijn op basis van de daarin beschreven doeleinden, elementen, verwerkings- en waarderingsgrondslagen beredeneerde keuzes gemaakt bij het opstellen van verslaggevingsstandaarden. Door het afschaffen van alternatieve mogelijkheden zijn de begrijpelijkheid, relevantie, betrouwbaarheid en vergelijkbaarheid van jaarrekeningen toegenomen. Het framework 1989 heeft bijgedragen aan de kwaliteit van nieuwe verslaggevingsstandaarden, omdat de onderlinge consistentie is toegenomen.

Na jaren trouwe dienst te hebben gedaan hebben de IASB en de FASB gezamenlijk besloten de conceptual frameworks te moderniseren. De samenwerking tussen de IASB en de FASB in het conceptual framework-project is moeizaam te noemen. In onze visie wordt dat veroorzaakt door het verschil in benadering van de verslaggeving. De FASB gaat uit van de rules-based benadering, terwijl de IASB een tussenpositie inneemt tussen rules-based en principles-based benadering. Uiteindelijk is in 2010 de afgeronde eerste fase van het Conceptual framework for financial reporting (framework 2010) gepubliceerd. Niet langer wordt gesproken over het framework voor de jaarrekening (*financial statements*) maar over het framework voor financiële verslaggeving (*financial reporting*). Omdat financiële verslaggeving zowel binnen als buiten de jaarrekening kan plaatsvinden, heeft het framework 2010 een groter toepassingsgebied dan het framework 1989. September 2012 heeft de IASB-voorzitter verklaard dat de IASB onafhankelijk van de FASB doorgaat met de uitwerking van het framework (Hoogervorst, 2012b).

In het framework 2010 is slechts de eerste fase van het herzieningsproject opgenomen. Het bestaat uit twee onderwerpen: het doel en de kwalitatieve kenmerken van financiële verslaggeving. Het doel van financiële verslaggeving die voor algemene doeleinden is opgesteld, is het verschaffen van financiële informatie over de rapporterende eenheid. De beoogde gebruikersgroep wordt gevormd door (potentiële) beleggers en andere verschaffers van risicodragend vermogen. Dit komt wat betreft de strekking overeen met de doelstelling van het framework 1989. De kwalitatieve kenmerken zijn aangepast aan het verschil in toepassingsgebied. In het framework 2010 is het toepassingsgebied de financiële verslaggeving. Daarbij passen als primaire kwalitatieve kenmerken: relevantie en getrouwe weergave. Het toepassingsgebied van het framework 1989 is de jaarrekening met als primaire kwalitatieve kenmerken begrijpelijkheid, relevantie, betrouwbaarheid en vergelijkbaarheid. De uitwerking van de kwalitatieve kenmerken is schematisch weergegeven in de figuren 1 en 2.

Evaluatie

Het framework 1989 heeft bijna 25 jaar de discussies over de opstelling en vormgeving van jaarrekeningen richting gegeven. Het framework 1989 is beperkt tot de jaarrekening. Het uitgangspunt van het framework 2010 is dat beleggers niet alleen de jaarrekening voor de beleggingsbeslissing gebruiken maar ook overige financiële verslaggeving. Wij zijn van mening dat een *accounting board* met gezag over de jaarrekening kan spreken en zich daartoe zou moeten beperken. Immers, dat is zijn deskundigheid. Een ander aspect hierbij is dat, hoe ruimer de reikwijdte van het framework wordt, hoe minder scherp de doeleinden, elementen, verwerkings- en waarderingsgrondslagen kunnen worden bepaald. En er valt nog genoeg te doen. Eerder hebben wij geconcludeerd dat de doelstelling van de geconsolideerde jaarrekening en van de enkelvoudige jaarrekening verschilt. Ontwikkeling van een conceptueel framework voor deze twee typen jaarrekeningen zou een belangrijke stap zijn. De *stewardship*-functie van financiële verslaggeving zou dan een gelijkwaardige betekenis krijgen naast de *decisi-*

on usefulness-functie van financiële verslaggeving. Mogelijk dat de breuk met de FASB die eenzijdig is gericht op de geconsolideerde jaarrekening met *decision usefulness* van financiële verslaggeving als hoofdthema, hiervoor nieuwe kansen biedt.

De planning is dat de herziening van het complete conceptueel framework rondom 2015, binnen de eerste zittingsperiode van de huidige voorzitter, wordt afgerond. In juli 2013 is een discussion paper gepubliceerd als eerste stap van de herziening. Als 2015 wordt gerealiseerd zou dat een prestatie van formaat zijn die richting geeft aan de grondslagen voor de externe verslaggeving voor de komende jaren. ■

Dr. D.H. van Offeren, dr. J.P.J. Witjes en dr. T.L.M. Verdoes zijn verbonden aan de Faculteit der Rechtsgeleerdheid, afdeling Bedrijfswetenschappen van de Universiteit Leiden.

Noten

¹ Er wordt niet aangegeven waarom de samenwerking met de FASB is beëindigd.

² De FASB verwoordt dit als volgt: "Concepts Statements are not part of the FASB Accounting Standards Codification™, which is the source of authoritative GAAP recognized by the FASB to be applied by nongovernmental entities (Topic 105, Generally Accepted Accounting Principles). Rather, Concepts Statements describe concepts that will underlie guidance on future financial accounting practices and in due course will serve as a basis for evaluating existing guidance and practices." (SFAC 8, pagina zonder nummer; Knoops, 2010, p. 94).

³ De FASB heeft een nieuwe Statement of Financial Accounting Concepts (SFAC) 8: *Conceptual Framework for Financial Reporting—Chapter 1, The Objective of General Purpose Financial Reporting, and Chapter 3, Qualitative Characteristics of Useful Financial Information*

gepubliceerd. Hiermee zijn de oorspronkelijke SFACs 1: *Objectives of Financial Reporting by Business Enterprises* en 2 *Qualitative Characteristics of Accounting Information* vervallen.

⁴ De IASB en de FASB hebben tussenresultaten gepubliceerd over de definities van jaarrekeningelementen, de waarderingsgrondslagen en het concept van de rapporterende eenheid. Wij nemen aan dat de IASB die tussenresultaten zelfstandig gaat beoordelen en aanpassen om ze in te passen in het conceptueel framework zoals de IASB zich dat voorstelt.

⁵ "These criticisms are symptomatic of the cultural differences between what is sometimes referred to (simplistically) as the Anglo-Saxon approach, embodied in the existing framework but expressed more forcefully in the (draft) new framework, and the continental European position. The central issue was that of stewardship." (Whittington, 2008a, p. 498)

⁶ Zeff (2012) is een uitgebreidere studie die ten grondslag ligt aan Zeff (2013).

⁷ De discussie in *AccountancyNieuws* (2013) tussen Dieleman enerzijds en Van Offeren en Jordaan anderzijds over de wettelijke reserve ingehouden winst deelnemingen gaat onder andere over de betekenis van de standaarden van de IASB voor de enkelvoudige jaarrekening.

⁸ Financiële informatie kan bij de beleggingsbeslissing het verschil maken als de informatie toekomstvoorspellende waarde (*predictive value*) heeft, maar ook als eerdere verwachtingen worden bevestigd of gecorrigeerd (*confirmatory value*).

⁹ Figuur 1: A Hierarchy of Accounting Qualities uit Statement of Financial Accounting Concepts No. 2: *Qualitative Characteristics of Accounting Information* (pagina 20) is onze inspiratiebron

¹⁰ In de Engelstalige tekst staat bij beide begrippen *useful*.

Literatuur

■ Beest, F. van (2011). *Rules-based and principles-based accounting standards and earnings management*. Proefschrift Radboud Universiteit Nijmegen.

■ Discussie *AccountancyNieuws* (2013) Dieleman, A. en D.H. van Offeren en G.-J. Jordaan, Discussie over: Pas op met onterecht wegla-

ten wettelijke reserve deelneming onder IFRS. *AccountancyNieuws*, dd. 26 april 2013 en 5 juli 2013.

■ Financial Accounting Standards Board. *Conceptual framework*. Geraadpleegd op: <http://www.fasb.org/jsp/FASB/Page/SectionPage&cid=1176156317989>.

■ Hoogendoorn, M. (2008). Uit balans. *Maandblad voor Accountancy en Bedrijfseconomie*, 82(9), 360-362.

■ Hoogervorst, H. (2012a). *The concept of prudence: dead or alive?* FEE Conference on Corporate Reporting of the Future, Brussels, Belgium, Tuesday 18 September 2012.

- Geraadpleegd op: <http://www.ifrs.org/Alerts/PressRelease/Documents/2012/Concept%20of%20Prudence%20speech.pdf>.
- Hoogervorst, H. (2012b). Geraadpleegd op: <http://www.accountancyage.com/aa/analysis/2218655/hoogervorst-gets-tough-over-framework-deadline>.
  - International Accounting Standards Board (2012). *International Financial Reporting Standards IFRS 2012 (red book) Part A and Part B*. Londen: International Accounting Standards Board.
  - International Accounting Standards Board (2013). Discussion Paper DP/2013/1. A review of the conceptual framework for financial reporting. Geraadpleegd op www.ifrs.org.
  - Kieso, D.E., Weygandt, J.J., & Warfield, T.D. (2011). *Intermediate Accounting: IFRS Edition, Volume 1*. Hoboken (NJ): John Wiley & Sons.
  - Knoops, C.D. (2010). *Verslaggevingstheorieën: Een wetenschapsfilosofische analyse*. Proefschrift Erasmus Universiteit Rotterdam.
  - Offeren, D.H. van, & Bruijn, S.M.M. de (2007). Strijdende of complementaire doelstellingen van de jaarrekening. *Maandblad voor Accountancy en Bedrijfseconomie*, 81(10), 455-461.
  - Offeren, D.H. van (2010). De brug tussen principes en rules based accounting. In: D.H. van Offeren, T.L.M. Verdoes en J.P.J. Witjes (redactie), *Over bruggen*, Opstellenbundel aangeboden aan prof. dr. J.G. Kuijl RA (pp. 111-120), Raalte: A&W Uitgevers
  - Raad voor de Jaarverslaggeving, Richtlijnen (2012), *Richtlijnen voor de jaarverslaggeving voor grote en middelgrote rechtspersonen jaareditie 2012*. Deventer: Kluwer.
  - Scott, W.R. (2012). *Financial accounting theory*, 6th ed. Toronto: Pearson Canada Inc..
  - Tas, L.G. van der (1995). Internationale aspecten van externe verslaggeving. In: M.N. Hoogendoorn, J. Klaassen en F. Krens (redactie), *Externe verslaggeving in theorie en praktijk*, deel 1, (pp. 219-253). 's-Gravenhage: Delwel.
  - Whittington, G. (2008a). Harmonisation or discord? The critical role of the IASB conceptual framework review. *Journal Accounting and Public Policy*, 27, 495-502.
  - Whittington, G. (2008b). Fair value and the IASB/FASB conceptual framework project: An alternative view. *Abacus*, 22(2), 139-168.
  - Zeff, S. A. (2012). The objectives of financial reporting: a historical analysis. November 28, 2012 draft. Geraadpleegd op <http://www.icaew.com/~media/objectives-of-financial-reporting/objectives-of-financial-reporting.pdf>.
  - Zeff, S. A. (2013). The objectives of financial reporting: a historical survey and analysis. *Accounting and Business Research*, 43(4), 262-327.